

1

(Волинь. Наші дні)

...А листя падало до ніг, стелило жовто-багрянні стежки. Умите ранковою росою чи то першою осінньою мрякою, виглядало лакованим.

Ярина сиділа на березі над річкою. Вода несла, мов корабрики, кольорові осінні листочки. Вони то пірнали, то знову виринали між тихих хвильок Горині.

Дівчина, ніби зачарована осінньою красою, не відводила погляду від води.., від листя... Кажуть, на воду чи вогонь можна дивитися вічно!.. Можливо...

Ярина згуста приходила на це місце неподалік дідусевої хати. Тут завжди було по-особливому добре.., якимось затишно та спокійно. Все налаштувало на хороші думки: і та спокійна річкова вода, і осіннє листячко, що ніби вальсувало, падаючи з дерев...

Сьогодні вранці Ярина прийшла сюди з кавою!.. О, так, – з горнятком гарячої несолодкої кави, котру так любила.

Кожний ковток смакувала.., ніби намагалася надовше зберегти той особливий ранково-кавовий присмак!..

Ще юнкою, коли навчалася у Львові, закохалася в цей дивовижний шоколадно-чорний напій. Він бадьорив, додавав енергії. А це так потрібно було студентці, яка, майже, щовечора засиджувалася над підручниками, штурмуючи твердий граніт науки!.. Наполегливість – то в Ярини від батька! І та ж любов до мови, до історії, до культури.

Подумалося, що й до музики, а, однак, музика в її серці звучала від мами... Саме так, від милої мами!..

Ярина осиротіла давно... Жила з молодшим братом у діда Максима – татового батька. Чи відчувала себе сиротою? – мабуть... Проте дідусеве велике й золоте серце уміло зігріти внуків теплом та щирістю; дід вмів знайти ті слова, що підтримували в найважчі хвилини, коли до горла підступав важкий комок, наче чорний згусток туги, і не давав продихнути, навалював враз лавиною смутку і дикого розпачу... Та в дідових світло-сірих очах розчинялись враз всі болі й дитячі тривоги, досить лише було поглянути під ті густі дідусеві брови, як все зло відступало!.. Серце огортав спокій. Розквітала райдугою в душі надія! І дитячі очі посміхались знов-і-знов! Поряд була опора та щирість – дід Максим!..

Ярина спокійно розважала над річкою. Такий собі ранковий релакс вихідного дня!.. Кава в горнятку ще парувала. Тонкими пальцями з гарними рожевими нігтикками дівчина стискала улюблене горня, на котрому притулилася віночком її улюблена конвалія.

Враз тихі роздуми перервав крик птахів. Над головою пронеслися, мов літаки, чорні галки. Ярина побачила, як на плесі води відбилися крила, розпростерті пір'їни-пальці!..

– Так дивно.., – сказала пошепки. – І чого це вони?.. Зранку, в цій тиші, кудись?.. Відповіді не почула. Звідки ж!? Довкола ні душі. Лише вона.., одна.. і ліс – осінній ранковий ліс. І той неперевершений запах хвої! Так пахнути могли лише рідні соснові ліси!..

Десь вдалині чулися приглушені звуки моторів... Ранок починав оживати. Сучасний ліс – не прадідівських часів... А шкода. Цивілізація увірвалася і розхристалася навстіж

груди цнотливої раніше матінки-природи. І вже, мабуть, ніколи й не повернеться той вічний поклик зелених лісів!.. Все в наш час шкереберть...

Ранок дихав прохолодою... Займався новий день – суботній, вихідний.

Для молодшої вчительки початкових класів – то був файний шанс відпочити від галасливої учнівської юрби. Хоча.., Ярина Остапівна дуже любила дітей. І сама ж недалеко «втекла» від них за віком!..

Після Львівського педагогічного коледжу повернулася в рідне село – в Онисівці. А як же інакше!? – вдома на неї чекав дід Максим і молодший брат Петро. Чекали Яринку рідні стіни батьківської хати, чекав сосновий прекрасний ліс: живий, духмяний, вічний!.. Саме так вірилося дівчинці з дитинства, аж поки не виросла і вперше не стикнулася з проблемою, котра вкорочувала лісові життя, як незворотний меч злого ката... Та цього разу кат був відомий, видимий, без маски, як у старих книжках на ешафоті. Цим катом були Яринині земляки, її сучасники, котрі не зупинялися ні перед чим, аби заробити гроші... Бурштин.., дорогоцінний сонячний камінь Волині... Як часто любив казати Ярусин дід – то сльози зелених сосен...

Повернулася Ярина в село ще й тому, що вдома на неї чекало кохання – її перше і чисте кохання – Юрко!

Ах, посміхнулись закутки очей, коли згадала про нього!.. Зашарілася враз, ніби хтось чув її думки, бо ж саме згадала про того, хто давно володів її серцем.

На обличчя впало світло-русяве пасмо. Лець кучеряве волосся було неслухняним. Ярина вже й не намагалася туго вплітати його в коси.

А ось Юрко любив це золотисто-пшеничне волосся!.. І хоч неслухняно не трималося купи, як завжди нарікала

Ярус, однак, це не дуже засмучувало парубка, а навіть навпаки: любив, коли коси розліталися золотим водопадом до середини плечей...

– Ти нагадуєш мені мавку! – радів хлопець, лагідно торкаючись Ярининої голови. – Така ж загадкова, красива.., вільна!..

– Ти мене бентежиш, – соромилася. – Не говори таких слів. Ніяковію...

– Чому? Я щиро!..

– І все ж...

– Ти навіть і не мавка, радше, – хвилину замислився: – ти бурштинова наречена!..

– Яка така наречена?! – розсміялася Яринка. – Ніяка я не наречена. Я ще вчуся. Мені ще треба освіту здобути! І... до чого тут «бурштинова»?..

– Ну, знаєш, я колись був у бабусі Лайми в Ризі. Вона розказувала мені багато цікавинок, бувальщин, латвійських легенд. Я слухав, роззявивши рота. І щоразу знаходив для себе щось нове в тих чудернацьких історіях!

– Іїі? – протяжно перепитала дівчина.

– Так ось бабуся розповідала про красуню їхнього краю – бурштинову наречену!..

В річку плеснулися дубові жолуді. Одразу довкола розійшлися менші, а потім все більші кола.

Яринчині думки перебили жолуді, як і тихе покашлювання діда, що лунало десь зовсім близько.

Навіть не повертаючи голови, онука впізнала свого рідного. Під ногами потріскували гілки, шаруділо листя.

Дід Максим у своїх великих гумових чоботах прийшов до річки також. Він знав, де улюблене місце Ярусі. Тому, повернувшись з райцентру з ринку, і не заставши внучку в хаті, одразу пішов до води.

– Діду, я тебе зачула ще на стежці! – втішилася дівчина.

– Та ти шо? Невже!? – дід Максим поплескав по плечі свою дорогу онучку і присів поряд напочіпки.

– Як з'їздив в Дубровицю? Зачекався, мабуть, маршрут-ки? – зелені очі Яринки посміхалися. В цю похмуру ранкову пору вони видавалися ще глибшими – смарагдово-зеленими!..

– Та нє. Не довелось довго чекати. Підвіз до міста Сергій. Такого вже ж поважного дядька вдає, – дід покивав головою, – начебто не внук Семена Танасюка, а якогось президента Лукашенка!?

– Отой лисий бандюк?.. – Ярина здивувалася. – А чого ти з ним сідав в машину, діду?

– А що мені, – боятися його?! – діда аж підкинуло зі злості.

– Та я не про те. Просто з такими людьми ліпше не пересікатися в дорозі.

– І не таких бачили! – покивав старий. – Буцімто, велике цабе! Ех!..

Дід Максим махнув рукою і встав.

Яринка також стала біля дідуся і дуже ласкаво притулилася до його плеча: «Я просто боюся за тебе, дідусю!..» Поцілувала діда в щічку. І пішла разом до хати.

– Снідати час!

– Це ти доречно, діду!

– А то! На голій каві не проживеш, – додав чоловік, хитрувато потираючи сиві вуса, що плавно переходили у невеличку охайну борідку.

Дідові личили ті молочного кольору вуса. В них він вправно ховав нелукаву посмішку, а коли й треба – суворість та гнів...

На порозі чекав на своїх чорно-білий котик. За гарну густу шерстку Яринка з Петром назвали kota Нориком. Радше, спочатку, коли він, маленький, прибудив у їх

двір на околицю села, під лісом, дітки подумали, що то кицька – дівчинка. І стали кликати Норочкою. Та з часом картина прояснилася: кицька підросла і стала залицятися до сусідніх кішечок. Ось і зрозуміли тоді дітлахи, що то у них котик! А кличку міняти вже й не охота було!.. Ось так у їх гарному дерев'яному домі появилася кіт Норик.

Котик, почувши своїх, мило м'явкнув та побіг назустріч. Подвір'я Максимової хати плавно переходило у старий великий сад, де ряд крилатих груш змінювався на ряд яблунь, а потім слив. А вже від самого лісу росли горіхи. О, чудові «паперові» дідові горіхи!.. Паперовими називав дід Максим горіхи за їх м'яку шкарлупу.

Коли внуки були малими, то дід завжди з радістю товк для них цю поживну смакоту дужими чоловічими долонями. В коморі, як у доброго господаря, напоготові була велика бляшана миска. Максим ніколи не лінувався – мав роботящу вдачу, а ще ота безмежна любов до своїх кровиночок могла й опівночі, чи в дощ, чи в спеку, підняти з ліжка діда заради двох дорогих серденьток!

І ось, коли дозрівали горіхи, дід набирав повну миску та частував малих. Та все ж найбільше смакували їм дідові особливі десерти: горіхи з медом!..

Максим був затятим пасічником. Любов до бджолярства в нього від батька. Йосипа знала вся околиця колись, як найкращого пасічника! А його лікувальні настоянки – годі й казати!!! Всяк знав, що від кашлю, від різної немочі помагали трави та корінці, настояні на меду! Максим продовжив добру справу батька. І то йому вдавалося на славу. З любов'ю і увагою, відповідально збирав в лісі потрібні трави, коріння, ягоди. Все готував, як належало. В його коморі пахло медами та духмяними травами, пахло чебрецем, ромашкою й любистком; гірка мати-й-мачуха та

полин додавали гостроти, а липа ароматно солодила!.. Так було... Недовго, аж поки совіти не взяли Максима за шкірку та не записали в куркулі...

Забрали пасіку, кірат, хату з садом, поле та вивезли з родиною до страшного й Богом забутого краю – в голонні степи Казахстану... З зеленої та щедрої Рівненщини геть на край світу... І за що? – за те, що любив свою землю, людей, працю, трудився чесно, як і його батько-мати від зорі до зорі, не розгинаючи спину, не шкодуючи сил, не дармуючи?.. Їв з родиною чесно зароблений мозолем та потом хліб!..

Стара мати, слава Богу, не діждала того горя: за недовгих десяти днів до розкулачення померла – віддала Господу душу. Батька Йосипа не взяли – «милосердя» заграло в грудях... Немічний дід вже ледве з лавиці міг встати.

– До потягу не дотягнемо! – злився НКВДист. – Хай тут здихає!..

Діда Йосипа забрав племінник Олексій з дружиною Параскою. Та недовгими виявились його сумні старечі дні... Підкосила здоров'я туга за сином...

Так і потрапив Максим на чужину разом з молодою дружиною Анною й трирічною донечкою Оленкою.

Пройшли крізь сім кіл пекла доки дібралися до того краю світу... В дорозі занедужала мала. Мабуть, туберкульоз. Страшенно температурила, кашляла. Спочатку кашель був дзвінким.., а потім глухішим.., а потім – з кров'ю...

Дівчатко прожило недовго... На чужині й схоронили... Без священика, без заупокійних молитов... Маленький хрестик, що ледь виднів з сухої, вигорілої від сонця трави, увінчав могилку Оленки.

Як бідкався тоді Максим, що він не вдома, що нема лікувального меду, нема цілющої соковитої хвої, лісової

чорниці... Все би віддав, щоби дитина жила!.. Та клятві вороги-катюги навіть поплакати на могилі не давали!..

Вже там, в далекому Казахстані, народився у Максима син. Спочатку міркував назвати Йосипом на честь батька, однак, добре запам'ятались батькові слова на прощання сказані: «Не бійся, сину! Не бійтесь, діти! Бог з вами! Ще і на нашій вулиці буде свято!.. Ще дід пригорне онучку Оленку, онука Остапа і витре лиху сльозу на старечому оці!..»

– Не увидишь, старый пень! – реготали вартові, що виштовхували з хати аж до самого возу, котрий чекав біля брами, запряжений їх же конфіскованими на благо республіки кіньми...

О, страшні часи були!.. Пекельні!.. Чорні... Гнилі...

Тож коли на світ народився кароокий хлопчик, Максим назвав дитя Остапом, щоб виконати добру волю-побажання старого батька... Так дід і не дочекався рідних з далеких світів; так і не діждав звістки про народження онука... Якщо ж можна виокремити з цього лиха «добро», то хоч не довідався про смерть білявочки Оленки...

Потрясло життя Максима добре. Крутило-мололо, як лише могло. Та вистояв.., витримав.., пережив. Бо все був той стержень в житті, який не давав впасти, зламатись, а, врешті, здатись.

І ось дожив до старості, і ось вже він сивочолий дід Максим. А ще ніби вчора... Ех, час злітає!..

Норик лашився біля дідових ніг, мило лягав на спинку, потягувався. Дід великими, потертими від роботи долонями, взяв котика на руки, притулив до себе.

Норик примружив світло-зелені очі і... замуркотів! Довгі білі вусики, як намальовані, пасували до круглої мордочки.

– Красень! Дід дасть тобі молочка. Хочеш? – дід посміхався до kota, запитував його, як розумну істоту, як людину!.. – Ти, Норику, мудрий! І до школи не ходив!..

В хоромах біля одвірка завжди була котяча миска. Дід пустив kota на підлогу, а той зразу побіг до мисочки.

– О! Що я й казав!.. І до школи не ходив, а знає, де його хліб щоденний чекає!..

Старий налив з глечика молока. Норик не переставав муркотіти. В хаті було тихо і дід наслухав, як голосно муркоче чорно-білий друг та хлепче з миски холодне свіже молочко.

Рипнули двері. За дідом в хату зайшла Яринка.

– Що, далі тої кави? Чи може дідової гарбати з липи та суниць?!

– Добре! Будемо гарбати, – Яринка пішла до холодильника по масло і буц сиру. А дід закип'ятив воду на чай. Заварка і свіжий чорний хліб вже чекали на столі, як і мед з різнотрав'я, що ніколи не переводився в цій хаті з часів діда-прадіда.

На стіні над вікнами були старі фотографії, обрамлені ще в польські дерев'яні рамочки.

В кутку, як годилось на Волині з давніх часів, – іконки та лампадка, ще бабусин вишитий рушничок.

Яринка дуже любила це місце. В дитинстві, коли залишалася в хаті сама, їй здавалося, що там живе Бог!.. Вона довго дивилася на світлі лики святих, що явно вирізнялися з потемнілих від часу ікон та на світло в лампадці, яке ніколи не гасло в їх домі.

Колись олійки доливала бабуся, пізніше, як її не стало, мама Яринки, а вже потім... і дід.

На дідову голову, на його опіку й клопотання залишились не лише ці турботи по дому...

За столом, за горнятком чаю, дід з онукою говорили про господарське. Дідусь жартував. Він все вмів розбавити ложкою сміху буденні клопоти, тривоги. Добра дідова вдача була, мабуть, солодшою за той правдивий мед з його пасіки!..

Говорили й за Петруся...

Дід глянув на годинника: «О, вже час до бджіл... Півдесятої. Мабуть, зажурились, де старий забарився!? Ба, чи не вмер?...»